

Sammendrag:

Telefoner i trafikken: En litteraturgjennomgang av forskning om mobiltelefonbruk og bilkjøring

I hovedtrekk viser nyere forskningslitteratur på mobiltelefonbruk i bil at 1) slik bruk er forbundet med økt subjektiv arbeidsbelastning og har effekt på noen kjøreatferdsvariabler, samt er forbundet med økt ulykkesrisiko og 2) at andre former for intern distraksjon også har effekt på de samme faktorene, men at mobiltelefonbruk ser ut til å være forbundet med en noe høyere ulykkesrisiko enn andre distraksjoner. Videre ser det ut til at 3) distraksjonen som oppstår og som utgjør den virksomme "ødeleggende" mekanismen i forbindelse med mobiltelefonbruk først og fremst er kognitiv, noe som støttes opp av 4) at det i liten grad er funnet forskjeller mellom håndholdte og håndfrie telefoner.

Bakgrunn

Det finnes etter hvert mye forskning på bruk av mobiltelefon mens man kjører bil og hvilken effekt det har på for eksempel kjøreatferd og oppmerksomhet. Til tross for at dette er et stort forskningsfelt, er det fremdeles kunnskapshull innen feltet. En gjennomgang av nyere forskningslitteratur vil gi en pekepinn om hvor det trengs mer forskning.

I denne rapporten gjennomgås empiriske studier på mobiltelefonbruk i bil fra 2001 til 2007. Følgende områder blir vektlagt:

- Omfang av mobiltelefonbruk i bil
- Effekt av mobiltelefonbruk i bil på kjøreatferd, oppmerksomhet og subjektiv arbeidsbelastning
- Mobiltelefonbruk i bil og ulykkesrisiko
- Mobiltelefonbruk i bil versus andre former for distraksjon i bilen
- Ulike typer mobiltelefon og deres effekt

Omfang av mobiltelefonbruk mens man kjører

Det er vanskelig å finne gode tall på hvor mange som bruker mobiltelefon mens de kjører i Norge. På slutten av 90-tallet brukte omtrent halvparten av norske bilførere som eide mobiltelefon denne mens de kjørte. En stadig økning i antall mobiltelefoner generelt siden da, indikerer at det også vil være flere som bruker telefon i bil i dag. Dette støttes opp av undersøkelser av utviklingstrender i bruken av mobiltelefon i bil fra USA. Det er en tendens til at unge, mannlige sjåførere og de som kjører mye bil er de som bruker mobiltelefon i bil mest.

Eksperimenter med høy kontroll viser effekt av mobiltelefonbruk på kjøreatferd

Det å bruke mobiltelefon mens man kjører har effekt på en rekke kjøreatferdsmål, og kan for eksempel føre til redusert reaksjonstid, redusert avstand til bilen foran og økt variasjon i fart. Både simulatorstudier, studier med "kunstige" samtaleoppgaver, samt studier med forsøkt bedre økologisk validitet, viser effekt på ulike kjøreatferds- og oppmerksomhetsmål. Det kan se ut til at "kunstige" betingelser i et eksperiment har større effekt enn mer økologisk valide betingelser. Resultater fra en av studiene indikerer videre at læring kan virke som en potensielt positiv moderator på kjøreatferd og oppmerksomhet.

Få studier av mobiltelefonbruk og ulykkesrisiko

Det er forsket lite på ulykkesrisiko og mobiltelefonbruk, men de få studiene som eksisterer indikerer at det å snakke i mobiltelefon mens man kjører bil er forbundet med forhøyet ulykkesrisiko. Fire av studiene i litteraturgjennomgangen fant at økningen i ulykkesrisiko var statistisk pålitelig, mens en liknende trend, dog ikke signifikant, ble funnet i en femte studie. Det er også funnet at førere som snakker ofte og mye i telefon mens de kjører, har høyere ulykkesrisiko enn de som snakker lite.

Mobiltelefonbruk versus andre forstyrrelser i bilen

Studiene indikerer at mens det å spise og drikke går utover den motoriske kapasiteten, går mobiltelefon utover den kognitive kapasiteten. Videre ser det ut til at det å ha en samtale – enten med passasjerer i bilen eller i mobil – er forbundet med redusert oppmerksomhet og økt ulykkesrisiko. Det er fortsatt noen uklårheter med tanke på effekten av mobiltelefonsamtale versus samtale med passasjerer i bilen.

Liten forskjell mellom håndfri og håndholdt mobiltelefon

Studiene som tar for seg effekt av ulike typer mobiltelefoner, viser at det i liten grad er funnet forskjeller mellom håndholdt og håndfri telefon når det gjelder kjørerelaterte variabler, mental arbeidsbelastning og ulykkesrisiko. Dette støtter hypotesen om at den virksomme distraksjonsmekanismen først og fremst er kognitiv og ikke motorisk. Det er allikevel interessant å se at håndholdt telefon er forbundet med en reduksjon i fart, noe som kan forklares som en atferdstilpasning.

Oppsummering og videre forskning

For å få kunnskap om effekt av mobiltelefonbruk på kjøreatferd, oppmerksomhet osv., er det viktig med høy grad av eksperimentell kontroll slik at man med stor sikkerhet kan si at effekten man har observert skyldes det man undersøker (her; bruk av mobiltelefon). I tråd med dette har store deler av forskningen innen dette feltet nettopp vært eksperimenter med høy kontroll over eksperimentsituasjonen. Problemet med slike studier er at de kan bli kunstige. Dette er forsøkt tatt hensyn til i flere nyere studier ved å øke den økologiske validiteten (dvs. redusere

kunstigheten ved eksperimentet). Noen av disse studiene indikerer at mer ”kunstige” mål har større effekt på kjørevariablene enn mer ”økologiske” mål. En naturlig følge av dette kan være at man på grunnlag av forskningen konkluderer med at bruk av mobiltelefon mens man kjører har en større effekt enn det det faktisk har.

Et annet problem med de eksperimentelle studiene med høy kontroll, er at de ikke sier noe om risikoen som er forbundet med bruk av mobiltelefon mens man kjører bil. Det er mindre interessant hvor mye, og hva slags, effekt mobiltelefonbruk har på kjøreatferd, oppmerksomhet og subjektiv arbeidsbelastning, dersom slik bruk ikke er forbundet med risiko for å være innblandet i ulykker. Det er få studier som har tatt for seg ulykkesrisiko og mobiltelefonbruk, og det trengs derfor mer forskning på dette feltet.

Forskning på ulykkesrisiko bør også knyttes til ulike typer mobiltelefoner. I mars 2000 ble det i Norge vedtatt lov om at det er ulovlig å snakke i mobiltelefon mens du kjører, med mindre du benytter deg av en såkalt håndfri telefon, dvs. en telefon du kan snakke fritt i med høyttaler. Forekomsten av bruk av håndholdte telefoner, samt risiko forbundet med ulike telefoner, er i denne sammenheng interessant. Slike studier kan også bidra i diskusjonen om hva som utgjør de virksomme forstyrrende mekanismene (kognitive eller motoriske) når man bruker mobiltelefon mens man kjører.